

Анна ХАРЧЕНКО,
аспірант кафедри
кримінально-правових дисциплін
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ

ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВІ ПОГЛЯДИ НА ПОНЯТТЯ СІМ'Ї ТА ШЛЮБУ В СТАРОДАВНЬОМУ РИМІ

Сім'я для кожної людини є фундаментом побудови сильної, усвідомленої та здатної жити в гармонії, особистості. Цей процес бере початок від зростання з малюка до дорослого, а згодом і вступу в шлюбні відносини та створення власної родини. Рецепція римського приватного права заклала основу й для виникнення та розвитку категорій шлюбно-сімейних стосунків у законодавстві України та загалом країн романо-германської правової системи.

Характерною ознакою поняття «шлюбу» в період становлення римського права була ідеалізація, увага на релігійній складовій та юридичних формальностях. Один із визначних давньоримських юристів Ульпіан пояснював сутність шлюбу: «шлюб створюється не співжиттям, але згодою..., і не співжиття створює шлюб, а подружня любов» [1, с. 366]. Принцип у тому й полягав, що сім'я зароджувалась від початку створення шлюбу й ґрунтувалась на згоді сторін та юридичному оформленні таких відносин. Для укладання шлюбу варто було дотримуватись певних умов: юридичне підґрунтя (римське громадянство), відсутність кровної спорідненості, досягнення шлюбного віку (12 років – для жінок, 14 років – для чоловіків); неперебування в шлюбі тощо.

Римське приватне право розрізняло два види шлюбу:

1) *matrimonium iustum* – законний римський шлюб, який укладався відповідно до норм цивільного права тільки між римськими громадянами, що мали *jus conubii* (право вступати в шлюб). Цей шлюб був укладений в особливій формі, визначеній законом, що поклато початок особистим і майновим відносинам між подружжям, передбачених законом. Залежно від форми шлюбу, правильний шлюб в римському, на підставі історичних подій, ділився на два види: шлюб з авторитетом чоловіка (*cum manu mariti*) й шлюб без авторитету чоловіка (*sine manu mariti*).

2) *matrimonium non iustum* – незаконні римські шлюби, укладені між переґрінами та іншими вільними людьми, які не мали права вступати в римські законні шлюби. Переґріни брали шлюб між собою відповідно до норм *jus gentium*, латини, вільновідпущеники, колони – відповідно до свого правового статусу, однак шлюби правових наслідків римського законного

шлюбу не породжували. Дитина, народжена в такому шлюбі, не набувала статусу римського громадянина [2].

Варто зазначити ще одну особливість. У ранній період розвитку римського права жінка, дружина не мала рівних прав разом з чоловіком, тому розрізняли шлюб з владою чоловіка (*cum manu mariti*). Вона перебувала під владою батька, опікуна, брата в сім'ї, де зростала, а потім переходила під владу законного чоловіка, при цьому її позбавляли будь-яких зв'язків зі своєю кровною сім'єю, вона ставала донькою батька та мала свого чоловіка. Однак згодом, з розвитком індивідуальної приватної власності, коли жінка змогла набувати право на майно, влада чоловіка вже не стала такою необмеженою. І в результаті вже в класичний період завдяки Законам Дванадцяти таблиць (кодифікації державного закону) цей вид шлюбу витіснив *sine manu mariti* – шлюб без чоловічої влади. Правило встановлювало, що для того, аби жінка не перебувала під суцільною владою чоловіка, то їй необхідно було три доби перебувати за межами свого дому.

Оскільки законними шлюби могли визнаватись лиш між римськими громадянами, то набував популярності інститут фактичних шлюбних відносин, який мав назву «конкубінат». Йшлося саме про співжиття чоловіка та жінки, які мали намір створити власну сім'ю.

Конкубінат практично не мав ніяких правових наслідків. Діти, народжені в такому шлюбі, мали статус матері. За певних умов вони мали право на утримання батька і могли успадкувати частину його майна. Незважаючи на моногамний характер римської сім'ї, для чоловіка в республіканську епоху вважається допустимим поряд із законним шлюбом з однією жінкою перебувати одночасно в конкубінаті з іншою (будь-яке спільне життя жінки з іншим, крім чоловіка, давало в давньому республіканському праві законному чоловіку вбити дружину) [4].

Як відомо, існували відносини *amīco*, які були закріплені законодавчо, та означали те ж співжиття чоловіка та жінки, які не перебували в шлюбі, однак відмінністю від конкубінату було саме те, що *amīco* можна було укласти формально. І при цьому встановлювались юридичні наслідки для двох сторін, а при конкубінаті через юридичні перешкоди (відсутність громадянства) укладання таких відносин було унеможливлене.

Сучасне сімейне законодавство базується на підвалинах римського приватного права. Цьому слугують докази положень Сімейного кодексу України, в яких встановлено, що сім'я створюється на підставі шлюбу, кровного споріднення, усиновлення, а також на інших підставах, не заборонених законом, і таких, що не суперечать моральним засадам суспільства. Шлюбом є сімейний союз жінки та чоловіка, зареєстрований у органі державної реєстрації актів цивільного стану [3]. Головними принципами отримання права на шлюб є: досягнення шлюбного віку, добровільність шлюбу, одношлюбність, відсутність спорідненості.

Отже, на сьогодні розуміння поняття шлюбу та сім'ї не є однозначним, хоч і закріплено законодавством. Явище фактичних шлюбних відносин все більш є актуальним та виникає між представниками різних тендерів. Тому найбільш вірогідно, що дане поняття буде видозмінюватись і в майбутньому,

але без винятків, тут теж не обійдеться без основ римського приватного права.

Список використаних джерел:

1. Дигести Юстиніана (пер. з лат.; ред. Кофанов Л. Л.). 2005. Т. VII(2). 564 с.
2. Підпригора О. А., Харитонов Є. О. Римське право. К. : Юрінком Інтер, 2009. С. 287-291.
3. Сімейний кодекс України: Закон України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2002. № 21-22. ст.135.
4. Федорова В. В., Кривенко Ю. В. Поняття та порядок укладення шлюбу за римським правом. Одеса : НУ «ОЮА», 2017. С. 54-56.

Denys YAVTUSHENKO,
Postgraduate student
at the Department of Civil,
Labor and Government Law,
Oles Honchar Dnipro National University

**CONTENT OF ELECTRONIC SERVICES IN THE SPHERE
OF SOCIAL PROTECTION OF THE POPULATION IN UKRAINE**

The level of social protection of the population in a state characterizes such a state as social. The specified direction of policy development in Ukraine has acquired particular relevance with the adoption of the Constitution of 28.06.1996. Outlining human rights, the Constitution provides, in particular, for the right of citizens of Ukraine to social protection and explains that such a right includes the right to their provision in cases provided for by law (Article 46 of the Constitution of Ukraine) [1]. One of the instruments for the realization of the right to social protection by the population of Ukraine is the provision of administrative services in this area. The peculiarities of legal relations in the field of providing administrative services for social protection of the population in Ukraine require thorough research, especially taking into account the novelty of the regulatory consolidation of the institute of electronic services in Ukraine in general, and the provision of these services in the field of social protection, in particular [7].

Certain aspects of legal relations in the field of providing public services of social protection of the population have become the subject of scientific research by V. Averyanov, I. Golosnichenko, V. Tymoshchuk and other scientists.

However, due to the lack of a legislative definition of the term «social protection», there is also no unified approach among scientists to determining the features of legal relations of public services in the field of social protection. Analysis of the provisions of the Laws of Ukraine «On Social and Legal Protection of Military Personnel and Members of Their Families» dated 12/20/1991, «On the Status and Social Protection of Citizens Affected by the Chernobyl Disaster» dated